

О. В. Дуліна, аспірант

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

У статті йдеться про здоров'я населення як родовий об'єкт злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів і прекурсорів, та види безпосередніх об'єктів цих злочинів.

Ключові слова: родовий об'єкт злочину, безпосередній об'єкт злочину, здоров'я населення, незаконний обіг наркотиків.

Зважаючи на високий рівень в країні наркоманії та поширеність незаконного обігу наркотичних засобів, проблема боротьби з ними залишається однією з найактуальніших. На кожні 10 тис. населення в середньому 21 особа незаконно вживає наркотичні засоби та психотропні речовини. Значно підвищився рівень розповсюдження і вживання наркотиків серед молоді. Зростання рівня наркотизації в суспільстві призводить до збільшення злочинності на ґрунті наркоманії. Постійно потребують збільшення витрати у сфері охорони здоров'я, пов'язані з лікуванням осіб, хворих на наркоманію. Наркоманія сприяє розповсюдженню ВІЛ-інфекції, є одним з основних шляхів передачі вірусу. За даними міжнародної статистики, все коло захворювань, пов'язаних з наркоманією, дає приблизно 10 % усіх смертей і 20 % усіх госпіталізацій. Наркотизм перетворився у “супертранснаціональну” проблему ХХІ століття.

У науці українського кримінального права найбільш визнаною є точка зору, згідно з якою об'єктом будь-якого злочину є суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом. Ця думка стосується всієї науки українського кримінального права і знайшла певне відображення в законодавстві України. З багатьох нормативно-правових актів впливає, що саме суспільні відносини потребують кримінально-правової охорони. Наприклад, у преамбулі Закону від 15 лютого 1995 р. “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” зазначено, що цей Закон регулює суспільні відносини у сфері обігу даних засобів і речовин [1]. Так само Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. визначають засади охорони здоров'я населення і “регулюють суспільні відносини у цій галузі ...”. І коли зазначені суспільні відносини будуть взяті під охорону кримінальним правом, вони можуть виступати об'єктом злочинних посягань.

Таким чином, об'єктом злочину є ті суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність [2, 90].

У теорії кримінального права прийнято класифікувати об'єкти кримінально-правової охорони. Найпоширенішою у науці кримінального права є *триступенева класифікація об'єктів* на загальний, родовий (груповий) і безпосередній [2, 97].

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожний має право на охорону здоров'я. Здоров'я населення як правоохоронюваний об'єкт неодноразово згадується в

Це визначення поняття “народне здоров'я”, на думку професора А. А. Музики, загалом правильне, але стосовно сфери обігу наркотичних засобів потребує деякої конкретизації в тому плані, що умовами нормального функціонування і життєдіяльності організму людини є забезпечена суспільством і охоронювана державою можливість перебувати в живому стані, відчувати радість живого, здорового буття. Ця можливість окремої особи як члена певної людської спільноти і населення взагалі і є головним, глибинним змістом поняття “здоров'я населення”. Саме це здоров'я охороняється кримінальним законом. Така можливість відповідного інтересам суспільства стану життєдіяльності людей є головним у змісті здоров'я населення як об'єкта злочинних посягань [6, 32].

На підставі викладеного можна підтримати висновок, що *родовим об'єктом злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, є суспільні відносини, що забезпечують невизначеному колу осіб можливість і сприятливі умови перебувати у живому стані, користуватися благами життя, радісного і здорового буття* [6, 33].

Визначення *родового об'єкта* злочинів надає можливість *відрізнити одну групу злочинів від інших, правильно застосувати загальну чи спеціальну норми, які можуть знаходитись у різних розділах Кримінальних законів*. Так, злочини проти народного здоров'я, пов'язані з незаконними діями з наркотичними засобами, слід відрізнити від злочинів проти здоров'я, родовим об'єктом яких є особа (Розділ II Кримінального кодексу України, далі КК) [13], а безпосереднім — здоров'я конкретної людини, якій завдається шкода.

Безпосередній об'єкт. Його різновиди. У кримінально-правовій літературі немає єдиного погляду на безпосередній об'єкт злочинів, пов'язаних з наркотичними засобами. А. М. Вронський вважає, що *безпосереднім об'єктом* незаконного виготовлення і розповсюдження наркотичних засобів є здоров'я і життя людей, їх активна суспільна і трудова діяльність [9, 49]. Але таке твердження є дискусійним, бо життя і здоров'я — це основні безпосередні об'єкти злочинів проти особи. *Основний безпосередній об'єкт* розглядуваних злочинів *повинен бути складовою частиною родового об'єкта* — народного здоров'я. Інші автори вважають безпосереднім об'єктом даної групи злочинів здоров'я населення і громадську безпеку. З цією точкою зору важко погодитись, оскільки тут змішуються родовий і безпосередній об'єкти аналізованої групи злочинів і посягань на громадську безпеку [3, 41].

Деякі дослідники називають здоров'я населення безпосереднім об'єктом зазначених злочинів. Однак наслідком цього є ототожнення родового і безпосереднього об'єктів, що не можна визнати правильним. *Безпосередній об'єкт* розглядуваних злочинів *є складовою частиною їх родового об'єкта*, однак він *не збігається з останнім, а співвідноситься з ним як частина й ціле*. Безпосередній об'єкт конкретизує ті суспільні відносини, яким завдається шкода вчиненням певного злочину. Він вказує на відмінність даного посягання при порівнянні його з будь-яким іншим злочином [6, 40].

У зв'язку з цим, розглянемо більш детально **безпосередні об'єкти** злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. **Основним безпосереднім об'єктом** злочину, передбаченого ст. 305 КК є суспільні відносини, які мають своїм змістом встановлений порядок законного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів через митний кордон України, а також охорона таким шляхом здоров'я населення. **Додатковим безпосереднім об'єктом** може бути державна монополія у сфері експортно-імпорتنних операцій з наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами.

Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 306 КК, є суспільні відносини, які забезпечують встановлений з метою протидії залученню в еко-

номіку “брудних” коштів та виконання Україною взятих на себе міжнародно-правових зобов’язань порядок здійснення підприємницької та іншої господарської діяльності. Додатковим безпосереднім об’єктом можуть виступати інтереси правосуддя, нормальне функціонування фінансово-кредитної системи, право власності. Якщо кошти і майно використовуються з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, об’єктом злочину є також здоров’я конкретних осіб.

Основним безпосереднім об’єктом злочинів, передбачених стст. 307, 309-311, 320 КК, є суспільні відносини, які забезпечують встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, під яким розуміються види діяльності, пов’язані з: культивуванням рослин, що містять наркотичні речовини; виробництвом, виготовленням, зберіганням, розподілом, перевезенням, пересиланням, придбанням, реалізацією, відпуском, ввезенням на територію України, вивезенням з території України, використанням, знищенням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до Переліку, що дозволяються та контролюються згідно з чинним законодавством. Обіг наркотичних засобів і речовин на території України дозволяється лише з метою застосування у медичній практиці або для науково-дослідної роботи, експертної чи оперативної-розшукової діяльності, або з навчальною метою в порядку, встановленому законодавством. *Додатково-факультативним безпосереднім об’єктом* злочину, наприклад, передбаченого ст. 307 КК, є здоров’я споживачів наркотичних засобів та психотропних речовин, якому, в деяких випадках може бути завдана шкода. В диспозиції цієї статті вказано, що виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання здійснюються з метою збуту, тобто існує коло осіб, здоров’я яких поставлено під загрозу заподіяння шкоди. Оскільки перелічені у ст. 309 КК діяння найчастіше вчиняють особи, які самі вживають наркотичні засоби, то додатково-факультативним безпосереднім об’єктом цього злочину також може бути здоров’я споживачів цих засобів [10, 7; 53].

Основним безпосереднім об’єктом злочину, передбаченого ст. 320 КК, є суспільні відносини, які забезпечують установлений порядок законного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Здоров’я осіб, яким відпускаються вказані речовини з порушенням встановлених правил, може виступати в цьому злочині лише в якості безпосереднього додатково-факультативного об’єкта.

Основним безпосереднім об’єктом злочину, передбаченого ст. 310 КК, є суспільні відносини, які забезпечують безпеку здоров’я населення, а також встановлений з метою забезпечення охорони здоров’я порядок культивування снотворного маку чи конопель. Додатковим-факультативним безпосереднім об’єктом в деяких випадках може виступати громадська безпека, державна монополія на культивування наркотиковмісних рослин.

Основним безпосереднім об’єктом злочинів, передбачених стст. 308, 312, 313 КК є суспільні відносини, які забезпечують встановлений з метою захисту здоров’я населення порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів, прекурсорів та обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Додатковим факультативним об’єктом цих злочинів можуть виступати життя і здоров’я особи, відносини власності.

Суспільні відносини, які забезпечують порядок видачі та використання документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (наприклад, ст. 318 КК) та порядок видачі рецептів на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (наприклад, ст. 319 КК), є основними безпосередніми об’єктами злочинів, передбачених стст. 318, 319 КК України. Додатковим об’єктом цих злочинів можуть виступати інтереси служб і відомств у тій галузі, де працює суб’єкт (наприклад, медицина, фармацевтика) [11, 654].

Основним безпосереднім об’єктом злочину, передбаченого ст. 314 КК, є суспі-

льні відносини, які забезпечують безпеку здоров'я населення, порядок введення медичними працівниками наркотичних чи психотропних лікарських засобів в організм людини без її згоди. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини, що мають своїм змістом охорону здоров'я чи життя конкретної особи. Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 315 КК, є суспільні відносини, що забезпечують безпеку здоров'я населення, охорону здоров'я, що усувають немедичне споживання наркотичних засобів, психотропних речовин і їх аналогів, як фактор поширення наркоманії чи токсикоманії. Додатковим безпосереднім об'єктом виступає здоров'я конкретної особи, яку схиляють до вживання вказаних засобів та речовин.

Основним безпосереднім об'єктом незаконного публічного вживання наркотичних засобів (ст. 316 КК) та організації або утримання місць для незаконного вживання чи виготовлення наркотичних засобів (ст. 317 КК), є суспільні відносини, які забезпечують безпеку здоров'я населення та забезпечують здоровий спосіб життя населення. Додатковими об'єктами злочину, передбаченого ст. 316 КК, виступають громадська безпека, громадський порядок в частині, що забезпечують нормальний фізичний і моральний розвиток людини.

Отже, аналізуючи родовий та безпосередній об'єкти цих злочинів, необхідно, на нашу думку, розглянути питання про можливість запропонувати видовий об'єкт цих злочинів. Під видовим об'єктом злочинів М. Й. Коржанський [12, 162-163] розуміє охоронювані кримінальним законом суспільні відносини одного виду, на які посягають злочини окремого виду. Оскільки стаття КК передбачає не конкретний злочин, а його вид, то пропонуємо визнати об'єктом цього виду злочинів не безпосередній, а видовий об'єкт, тобто об'єкт окремого виду. Стосовно до розглядуваних злочинів, це може бути група суспільних відносин одного виду, яка ширше за безпосередній об'єкт і вужча за груповий об'єкт, на яку посягають злочини одного даного виду (наприклад, пов'язані з незаконним обігом, заволодінням або вживанням наркотиків). Безпосередній об'єкт можна вважати лише частковим випадком прояву буття окремого виду суспільних відносин.

Згідно з такою систематизацією, можливо встановити наступні групи таких злочинів:

1) злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів та наркотоковмісних рослин (наприклад, ст ст. 305-307, 309-311, 320 КК);

2) злочини, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення (наприклад, ст ст. 308, 312, 313, 318, 319 КК);

3) злочини, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних засобів (наприклад, ст ст. 314-317 КК).

Література

1. Закон України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" від 15. 02. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 10. — Ст. 60.

2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Київ — Харків: Юрінком Інтер-Право, 2001. — 416 с.

3. Мирошниченко Н. А. Музыка А. А. Уголовно-правовая борьба с наркоманией. — Киев; Одесса: Вища школа, 1988. — 208 с.

4. Курс советского уголовного права: В 6 т. / АН СССР. Ин-т гос. и права. — М., 1971. — Т. 6: Преступления против государственного аппарата и общественного порядка. Воинские преступления. — 560 с.

5. Смитиенко В. Н. Уголовно-правовая охрана здоровья населения в СССР. — К.: Выща школа. Головное изд-во, 1989. — 243 с.
6. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. — К.: Логос, 1998. — 324 с.
7. Козаченко О. В. Поняття предмету наркотизму і його кримінально-правове значення: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12. 00. 08 / ОНЮА. — Одесса, 2000. — 20 с.
8. Дидковская С. П. Наркомания: уголовно-правовые и медицинские проблемы / С. П. Дидковская, Е. Ф. Фесенко, С. П. Гарницкий. — К.: Выща школа. Изд. при Киевском ун-те, 1989. — 157 с.
9. Вронський А. М. Правові заходи боротьби з наркоманією // Радянське право. — 1975. — № 12. — С. 48-49.
10. Мирошниченко Н. А. Преступления, связанные с наркотиками, психотропными веществами и прекурсорами. Ответственность и квалификация: Учебное пособие. — Одесса: АО "Бахва", 1997. — 136 с.
11. Уголовный кодекс Украины. Комментарий / Под ред. Ю. А. Кармазина и Е. Л. Стрельцова. — Харьков: ООО "Одиссей", 2001. — 960 с.
12. Кримінальне право і законодавство України. Частина загальна. Курс лекцій / За ред. М. Й. Коржанського. — К.: Атіка, 2001. — 432 с.
13. Кримінальний кодекс України від 05. 04. 2001 р. Офіційне видання. — К., 2001. — 143 с.

О. В. Дулина

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОБЪЕКТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ

РЕЗЮМЕ

Предлагается выделить видовой объект преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств, в зависимости от которого выделить следующие группы преступлений: 1) преступления, связанные с незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов, прекурсоров и наркотокосодержащих растений; 2) преступления, связанные с незаконным завладением наркотическими средствами, а также оборудованием, предназначенным для их изготовления; 3) преступления, связанные с незаконным употреблением наркотических средств.

Ключевые слова: родовый объект преступления, непосредственный объект преступления, здоровье населения, незаконный оборот наркотиков.